

9. Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції (колективна моногр.) / відп. за вип. Л.М. Черенко, О.В. Макарова; за ред. Е.М. Лібанової. – У 2-х т. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2012. – С. 43-45.
10. *Макаренко А.П.* Важливі аспекти державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників / А.П. Макаренко // *Бізнес-навігатор*. – 2007. – №2 (12). – С. 25-28.
11. *Мармоза А.Т.* Теорія статистики [текст]: підруч. / А.Т. Мармоза – 2-ге вид. переробл. та доповн. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – С. 128-132.
12. *Могильний О.М.* Аграрний ринок праці: функціональні особливості та їх соціально-економічні наслідки для населення / О.М. Могильний // *Економіка АПК*. – 2013. - №12. – С. 5-11.
13. *Мороз О.В.* Тіньова економіка: структура, зміст та особливості функціонування / О.В. Мороз, В.М. Семцов // *Економіка АПК*. – 2013. - №5. – С. 96-102.
14. *Прокопа І.В.* Господарства населення в сучасному аграрному виробництві і сільському розвитку / І.В. Прокопа, Т.В. Беркута // НАН України ; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2011. – 240 с.
15. *Саблук П.Т.* Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П.Т. Саблук // *Економіка АПК*. – 2005. – №11. – С. 4-12.
16. Статистичний щорічник України за 2012 рік [Електронний ресурс] / Держ. служба статистики України; ред. О.Г. Осауленко. — К., 2013. – 552 с. Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/1268648/>.
17. *Талавиця М.П.* Формування макроекономічної рівноваги на ринку товарів та платних послуг / М.П. Талавиця, І.В. Дворник, Г.М. Македон. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. – 276 с.

Стаття надійшла до редакції 25.07.2014 р.

*

УДК 339.9: 332.3

*І.В. ЗУБАР, аспірант**
Вінницький національний аграрний університет

Розвиток малих форм господарювання в регіоні

Постановка проблеми. Невід’ємною складовою реформування вітчизняного агросектору є адаптація до прогресивних світових тенденцій, що потребує підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників. Проведення ринкових трансформацій аграрної економіки України було спрямовано на реформування земельних відносин. Це сприяло розвитку приватно-орендних форм господарювання і створенню передумов формування ринку землі. Наразі надзвичайно актуальними проблемами постають стабільне й ефективне використання земельних ресурсів усіма землекористувачами та побудова моделі аграрного виробництва, яка була б ефективною в умовах світового ринку сільськогосподарської продукції. В даному випадку слід звернути увагу на Вінницьку область, яка є одним з найважливіших аграрних регіонів України, де

виробляється 6,5% валової продукції сільськогосподарства держави, у тому числі рослинництва – 7,0, тваринництва – 5,4%.

Для визначення пріоритетів розвитку необхідно провести дослідження сучасного стану й проблем різних ринкових форм підприємництва, що утворилися за роки незалежності. Особливо варто звернути увагу на малі форми господарювання, які поєднують власника та господаря в одній особі та є джерелом доходу більшості сільського населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку та побудови ефективного конкурентоспроможного аграрного комплексу України, а також питанням земельних відносин і розвитку фермерства присвячені роботи таких учених, як В.М. Геєць [7], О.М. Бородіна [2, 7], І.В. Прокопа [2, 7], А.Є. Данкевич, С.П. Азізов [1], В.В. Липчук [3] й інших.

Мета статті – дослідити сучасний стан, ефективність та основні тенденції розвитку аграрного виробництва Вінницької області, визначити основні проблеми створення ма-

* Науковий керівник – О.П. Скорук, кандидат економічних наук, доцент.
© І.В. Зубар, 2014

лих агроформувань регіону й оптимальні шляхи їх розв'язання.

Виклад основних результатів дослідження. За рівнем виробництва продукції сільського господарства Вінницька область у 2012 році зайняла друге місце в країні (поступилася Київській), у тому числі по рослинництву – перше та тваринництву – п'яте місце (після Черкаської, Київської, Дніпро-

петровської, Донецької областей) [5]. Забезпечити такі показники в регіоні дали можливість, насамперед, організація земельних відносин і ефективність роботи різних агроформувань.

За даними 2013 року загальна площа сільськогосподарських угідь області становила 2015,2 тис. га, з них у розпорядженні підприємств було 1294,6 тис. га (табл. 1).

1. Фактичні дані розподілу земельного фонду Вінницької області між користувачами станом на 01.01. 2013 р., тис. га

Структура площі	Усього	Землі с.-г. підприємств	Землі громадян	Користувачі інших категорій
Загальна земельна площа	2649,2	1294,6	598,2	756,4
У т. ч. с.-г. угіддя	2015,2	1264,3	564,5	186,4
з них: рілля	1725,9	1233,0	427,3	65,6
сіножаті й пасовища	236,7	14,4	110,7	111,6
багаторічні насадження	52,6	16,9	26,5	9,2

*Джерело [5].

Нинішнім результатам аграрного виробництва як Вінницької області, так і країни в цілому сприяли трансформаційні процеси й реформи, які проводились із початку 90-х років в аграрному секторі економіки України. Пріоритетним завданням реформування було залучення у занепаде сільське господарство реального інвестора, однак, за словами О. Бородіної, наслідками стали «експансія великого капіталу і формування специфічної моделі аграрного сектору» [2], яка, на нашу думку, має місце й у Вінницькій області. Особливістю такої моделі є дуальна організаційна структура, яка включає в себе два типи виробників: корпоративний (агрохолдинги, вертикально інтегровані структури, господарські товариства тощо) та індивідуальний (фермери і господарства населення). Обидва сектори виробників неоднорідні за складом, розмірами й динамікою змін. Останнім часом особливо стали помітні зміни в корпоративному секторі, де після 2004 року відбувається великомасштабна концентрація землекористування. Вона виявляється у нарощуванні площ орендованих земель і створенні швидкими темпами нових агрохолдингів, вертикально та горизонтально інтегрованих структур, до складу яких входять не лише аграрні формування, а й переробні підприємства, елеватори, транспортні та торговельні організації, наукові установи. Земельні масиви таких структур досягають десятків і сотень тисяч гектарів,

ними монополізуються вигоди від міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією та продовольством [2]. За прогнозами, до 2015—2016 років агрохолдинги планують збільшити землекористування ще на 2—3 млн га. Найбільші за розмірами формування (від 400 до 600 тис. га) розміщують своє виробництво у найпривабливіших для сільського господарства регіонах — Полтавській, Хмельницькій, Сумській, Чернігівській, Вінницькій областях. Негативними наслідками їх господарювання є, насамперед, недотримання вимог сівозміни, масштабна монокультуризація, обмежене виробництво тваринницької продукції. Структура сільськогосподарського виробництва таких формувань деформована на користь експорторієнтованої рослинницької продукції [7].

За подвійністю також помітна нерівноправність цих двох типів виробників; відносини між ними набувають антагоністичних ознак, що проявляється у монополізації корпоративним сектором ринків ресурсів, особливо фінансових, каналів збуту продукції (ланцюгів доданої вартості), вигідних цін, засобів державної підтримки і впливу на формування державної аграрної політики [2]. Однак, незважаючи на це, виробництво переважної частини валової продукції сільського господарства в області забезпечують все ж господарства індивідуального типу, тобто господарства населення та фермерські господарства (табл. 2).

2. Виробництво валової продукції сільського господарства основними категоріями господарств Вінницької області у 2012 році (у фактичних цінах)

Категорії господарств	Валова продукція			У тому числі			
	всього, млн грн	на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	%	рослинництва		тваринництва	
				млн грн	%	млн грн	%
Усі категорії господарств	14492,2	792,1	100,0	10459,7	100,0	4032,6	100,0
<i>Сільськогосподарські підприємства</i>	7764,7	614,1	53,6	6487,7	62,0	1276,9	31,7
<i>У т. ч.:</i> державні	133,0	433,2	0,9	108,2	1,0	24,8	0,6
недержавні	7631,7	728,0	45,7	6379,5	61,0	1252,1	31,0
Фермерські господарства	1008,6	541,0	7,0	947,1	9,1	61,5	1,5
<i>Господарства населення</i>	6727,6	1191,0	46,4	3972,0	38,0	2755,6	68,3

*Джерело: узагальнено автором за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [5].

За даними Головного управління статистики у Вінницькій області підприємства корпоративного типу, а це агрохолдинги, вертикально інтегровані структури, господарські товариства тощо, виробили 45,7% валової продукції сільського господарства, а індивідуальні господарства – 53,4%, з них 7 – фермери і 46,4% – особисті селянські господарства. При цьому найвищу продуктивність мали саме останні, які виробили на 100 га с.-г. угідь 1,191млн грн валової продукції, а підприємства корпоративного типу – близько 728 тис. грн (табл. 2), що підтверджує той факт, що саме індивідуальні господарства є ефективнішими й стійкішими порівняно з великими агроформуваннями.

Господарства населення мають середній розмір землекористування 1,22 га та в середньому в десяти господарствах утримується 6 гол. свиней та 5 гол. ВРХ, з яких 4 – дійні корови. При цьому дані господарства виробляють 68,3% валової продукції тваринництва області. Це дає підстави стверджувати, що серед господарств населення посилюється розшарування за обсягом використовуваних ресурсів і характером діяльності: за рахунок зменшення прошарку сільських домогосподарств, які виробляють продукцію лише для продовольчого самозабезпечення, та збільшення кількості господарств, виробництво в яких набуває переважно товарного спрямування, досягаючи світових критеріїв відповідності фермерським господарствам (у США, наприклад, ним є щорічний продаж продукції на суму понад 1 тис. дол.). У 2010 році 18% вітчизняних сільських домогосподарств продали сільськогосподарської продукції на суму, еквівалентну 1 тис. дол. США і більше за обмінним курсом гривні, й

понад 30% господарств — еквівалентну цьому обсягу за паритетом купівельної спроможності [3]. Однак розвиток сімейного типу господарювання в Україні, відповідно і в області, гальмується консервативним ставленням до них як до «підсобних» та «неперспективних». Це відобразилось у формуванні ринкової інфраструктури і системи державної підтримки аграрного сектору, до яких селянські господарства практично не мають прямого доступу, у нехтуванні потреб цих господарств у модернізації виробництва та якісному поліпшенні людського капіталу, одержанні справедливих цін, захисті економічних і соціальних інтересів [2].

Проаналізуємо діяльність фермерських господарств регіону. Частка фермерів у виробництві валової продукції області становить 7%, при цьому вони виробили валової продукції 541 тис. грн на 100 га сільськогосподарських угідь. Статистичні дані показують, що такі господарства майже не займаються тваринництвом, оскільки їхня частка у виробництві цього напрямку по області становить 1,5% [5].

Для визначення подальших напрямів розвитку фермерських господарств регіону необхідно знайти причину їхньої низької ефективності. Таку тенденцію можна розглядати як наслідок того, що вони не досягли оптимального розміру (табл. 3). При визначенні даного показника варто брати до уваги всі фактори – рівень технічної оснащеності підприємства, організаційну структуру, ступінь спеціалізації та концентрації виробництва. Однак, враховуючи, що земля є головним засобом виробництва у сільському господарстві, правильніше робити висновок про розмір підприємства за його площею [1].

3. Розміри сільськогосподарських підприємств Вінницької області у 2013 році

Сільськогосподарські підприємства	Із розрахунку на 1 господарство			
	площа с.-г. угідь, га	поголів'я с.-г. тварин, гол.		
		ВРХ	корів	свиней
Фермерські господарства	121,8	5	2	13
Господарства населення	1,22	0,54	0,36	0,62
Сільськогосподарські підприємства	1589,3	117	39	113

*Джерело: Узагальнено автором за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [5, 6].

Середній розмір фермерського господарства у Вінницькій області становить 121,8 га, при цьому воно має в середньому 13 свиней і 5 голів великої рогатої худоби (з них 2 дійні корови), але їхня частка у виробництві продукції тваринництва області менше 2%. Причина в тому, що, на відміну від багатьох країн світу, в Україні, в тому числі й на Вінниччині, надто мало фермерських господарств, спеціалізованих на виробництві продукції тваринництва, порівняно з іншими формами господарювання. Це можна пояснити тим, що виробництво продукції рослинництва забезпечує значно вищі доходи, ніж продукція тваринництва. У свою чергу термін обороту капіталу менший, а це особливо актуально на початкових етапах розвитку та в умовах обмеженого доступу до зовнішніх джерел фінансування [1].

Із даних таблиці 3 також видно, що кількість поголів'я тварин в одному підприємстві безпосередньо пов'язана із земельною площею.

Раціональні розміри землекористування фермерських господарств розраховані ННЦ „Інститут аграрної економіки” (табл. 4). Дані таблиці показують, що раціональний розмір господарства з виробництва продукції тваринництва коливається в діапазоні 200-500 га, зернового – 300-400 га, овочівницького й плодоягідного – 25-60 га. Отже, можна зробити висновок, що фермерські господарства області не досягли оптимального розміру навіть для виробництва зернових, оскільки за даними статистики 75,5% господарств мають площу до 100 га. Разом із тим в Європейському Союзі 12,2 млн господарств (близько 30%) мають середній розмір 14,2 га, ще третина – менше 2 га угідь. Вони залишаються прибутковими в основному за рахунок високих дотацій із бюджету, тому їхня кількість стабільно зменшується та присутня тенденція до укрупнення господарств їхнім злиттям і кооперацією [9].

4. Раціональні розміри фермерських господарств в Україні, га

Напрямок спеціалізації	Зона		
	Степ	Лісостеп	Полісся
Зерновий	300-400	300-400	250-350
Зерновий з вирощуванням соняшнику	300-400		
Зерново-буряковий		300-400	
Картоплярський			100-150
Зерново-льонарський			150-300
Овочівницький	25-50	25-50	25-50
Плодоягідний	30-60	30-60	25-50
Виноградарський	20-50		
Виробництво:			
молока	250-400	250-400	200-300
м'яса ВРХ	300-500	350-500	300-400
свинини	250-400	200-400	200-400
продукції вівчарства	200-300	200-300	
продукції птахівництва	250-300	250-300	150-200

*Джерело: [1].

Однією з ключових проблем, що стримує розвиток фермерського укладу, як показали попередні дослідження, є також незадовільна матеріально-технічна оснащеність господарств. Тому необхідна розробка такої сис-

теми технічного забезпечення, яка б уможливила своєчасно проводити всі агротехнічні процеси з найменшими затратами часу, праці й коштів [3]. Раціональне забезпечення технікою та коефіцієнт її завантаже-

ності покладено в основу методики обґрунтування оптимальних розмірів землекористування фермерів, яка була розроблена вченими НААН. Через обмеженість земельних площ (що помітно із середнього розміру господарства області), і, відповідно, обмеженість обсягу механізованих робіт, фермери не в змозі забезпечити достатню зайнятість техніки протягом року, особливо тієї, яка експлуатується сезонно. Все це призводить

до значних експлуатаційних перевитрат та не сприяє ефективному її використанню, що в кінцевому рахунку знаходить відображення в прибутковості господарства. Мала питома вага фермерських господарств Вінницької області, які мають власні трактори (табл. 5), наводить на думку, що фермери певною мірою повинні залучати технічні засоби зі сторони.

5. Забезпеченість сільськогосподарських підприємств Вінницької області технікою на початок 2013 року

Показник	Вид техніки			
	трактори	бурякозбиральні комбайни	сівалки	зернозбиральні комбайни
Усього по області	10019	563	8680	2122
З розрахунку на 1 господарство	4,3	0,24	3,3	0,9
У т.ч. на 1 фермерське господарство	0,79	0,05	0,42	0,22

Джерело: Узагальнено автором за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [5, 6].

Вивчення вітчизняного й світового досвіду показує, що проблему технічної оснащеності фермерських господарств можна розв'язати кількома способами: за рахунок придбання та використання власних технічних засобів, взаємодопомоги, кооперації чи спільного використання техніки, оренди, прокату, надання технічних послуг іншими організаціями й підприємствами, лізингу. В практиці господарювання фермерів найбільшого поширення набули використання власної техніки, її прокат та оренда [3]. Однак застосування запозиченої техніки чи одержання послуг може негативно впливати на якість і строки виконання технологічних операцій та процесів.

Перехід до ринкової економіки диктує жорсткі умови існування фермерства, одні-

єю з яких є конкуренція. Проблему неконкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції дасть змогу розв'язати перехід фермерських господарств на інтенсивний шлях розвитку, який припускає виявлення й ефективного використання ресурсів. Тому цілком очевидно, що успіх ринкових перетворень на селі значною мірою визначатиметься тим, як вдасться реалізувати потенціал фермерства. Також певну роль відіграють загальні фінансово-економічні труднощі, з якими стикається фермерство [3]. За підсумками 2012 року від усієї діяльності сільськогосподарських підприємств Вінницької області одержано 6,6 млрд грн чистого доходу проти 5,7 млрд грн у 2011 році, при цьому рівень рентабельності знизився з 24,9 до 15,3% [6].

6. Економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств Вінницької області*

Показник	Рік				
	2000	2005	2010	2011	2012
Кількість с.-г. підприємств	898	602	488	495	475
З них: прибуткових	664	358	403	429	400
збиткових	234	244	84	65	73
Рівень рентабельності с.-г. діяльності, %	9,8	2,7	19,4	24,9	15,3

* Підприємства, що ведуть бухгалтерський облік у повному обсязі.

Джерело: Узагальнено автором за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [4, 5].

Тенденції щодо виробництва основних видів сільськогосподарської продукції, а також перебудова господарських відносин в аграрному секторі позначилися на обсягах і структурі реалізації цієї продукції товарови-

робниками. Зокрема, у вартісному виразі обсяг реалізованої продукції області, за даними Головного управління статистики у Вінницькій області, у 2012 році становив 9 млрд грн проти 7 млрд грн у попередньо-

му році. Зросла реалізація аграрними підприємствами худоби, птиці та картоплі майже у 2 рази, олійних культур – на 18%,

молока і молочних продуктів – на 16, зернових культур – на 13, плодів і ягід – на 11% [5].

7. Структура реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами Вінницької області у 2012 році, тис. т

Показник	Зернові	Олійні	Цукрові буряки	Картопля	Овочі
Вироблено с.-г. продукції	3624,7	660,2	2844	1732,6	361,4
Реалізовано – всього	2508,1	510,5	1117,7	4,5	6,2
У т.ч.: переробним підприємствам	70,3	13,8	1062,9	-	0,92
на ринку	175,6	36,6	-	0,08	0,68
населенню	5	-	-	0,009	0,007
за іншими каналами	2059,2	495,6	54,8	4,4	4,6
експортовано	198	-	-	-	-

Джерело: Узагальнено автором за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [5].

Однак варто зазначити про проблеми у збуті продукції індивідуальними господарствами, які у зв'язку з невеликими її обсягами та великою кількістю торгових посередників втрачають значну частку потенційного прибутку. Проаналізуємо основні канали збуту аграрної продукції виробниками у Вінницькій області (табл. 7). Товарність продукції зернових становить 69%, олійних – 77, цукрових буряків – 39, овочів – 2, найнижче картоплі – 0,3%.

Реалізацію за каналами збуту наведено на рисунку 1, з якого видно, що більшу частину

продукції реалізовано за «іншими каналами», а саме зернових – 82,1%, олійних – 97,1, картоплі – 97,8, овочів – 74,2%. Винятком є реалізація цукрових буряків, де 95,1% було реалізовано переробним підприємствам.

Під терміном «інші канали збуту», на нашу думку, слід розуміти посередницькі структури. Проблемою в даному випадку є занижені оптові ціни посередників і відсутність налагодженої системи збуту продукції від виробника (особливо дрібного) до споживача, що призводить до зниження прибутковості індивідуальних господарств.

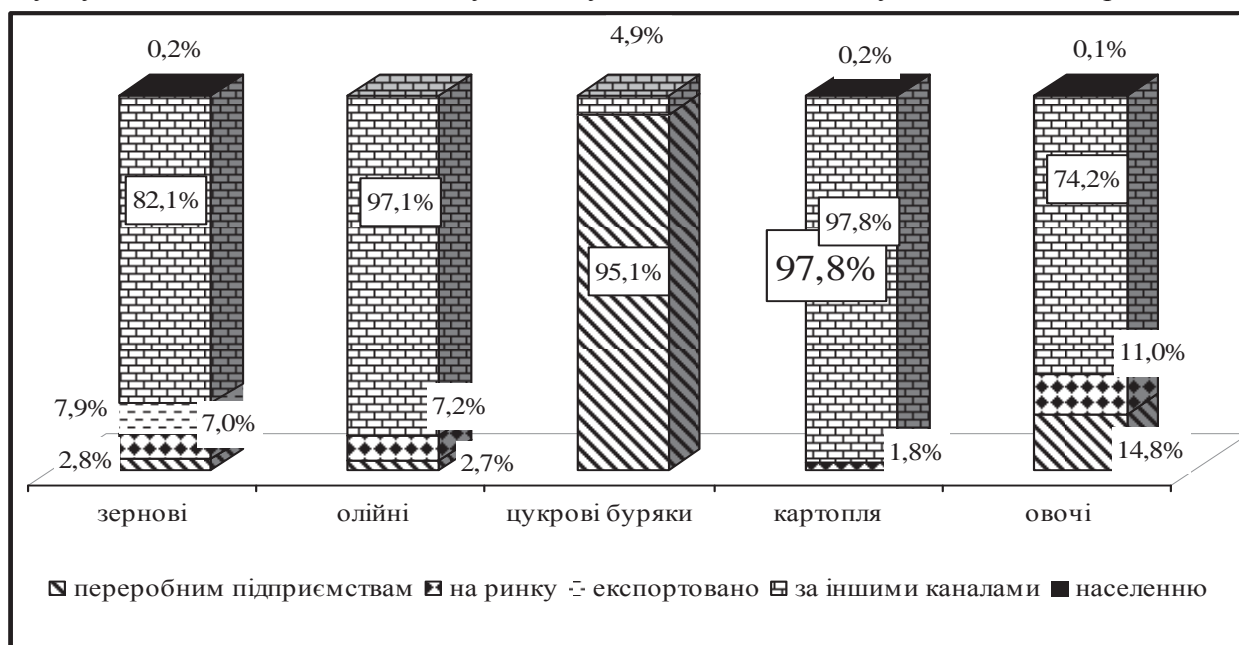

Рис. 1. Розподіл реалізованої продукції підприємствами Вінницької області за різними каналами збуту у 2012 році

Джерело: Розрахунки автора.

Сучасне економічне становище фермерів Вінницької області залежить від двох монополістів – підприємств-постачальників за-

собів виробництва та ринкових посередників (рис. 2). Особливо суттєво впливають останні, оскільки фермерам дуже важко їх

уникнути в процесі постачання продукції кінцевим споживачам. З іншого боку, споживачам також важко уникнути посередників при купівлі товару. Таким чином, дані

структури залишаються в монопольному становищі не тільки на сільськогосподарському товарному ринку, а й на кінцевому ринку споживчих товарів [8].

Рис. 2. Місце індивідуальних господарств на ринку сільськогосподарської продукції

Джерело: Розроблено автором.

Розглянемо відносини фермерів і посередників із погляду макроекономіки (рис. 3).

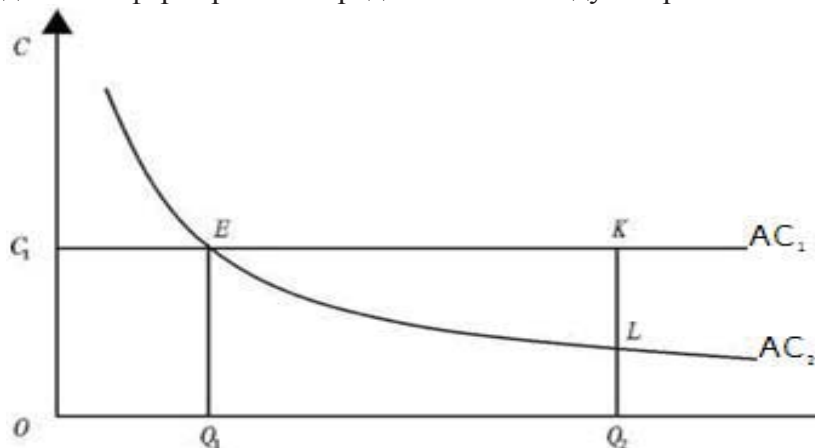

Рис. 3. Залежність прибутковості посередників на ринку від обсягів постачання продукції господарствами

Джерело: [8].

Через масштаб економічного ефекту витрати останніх показують тенденцію до зниження, тобто чим більшу кількість продукції фермери постачають, тим нижчі у посередників середні витрати (крива AC_2) та відповідно вищі прибутки. Враховуючи те, що середні витрати для фермерів (крива AC_1) є незмінними, існує обсяг поставок продукції Q_1 , при якому ці витрати у фермерів та посередників будуть однакові ($AC_1 = AC_2$). Якщо поставки нижчі Q_1 , тоді $AC_1 < AC_2$, тобто собівартість продукції для посередників буде занадто висока й вони стануть неконкурентоспроможними і в такому випадку фермери-виробники зможуть продавати свою продукцію самостійно. Якщо $AC_1 > AC_2$, то посередники монополізують ринок, а фермер вийде з галузі торгівлі та займатиметься виключно виробництвом, після чого залежність селян від сільськогосподарських посередників стане вищою. Монополізуючи ринок, вони матимуть змогу знижувати за-

купівельні ціни на сільськогосподарську продукцію та одержувати вищий прибуток, ніж сам виробник. Однак влада посередників залежить від вибору фермерів. Як показано на рисунку 3, їхній граничний прибуток одержаний при обсягах продукції Q_2 - KL , а загальний прибуток – між AC_1 і AC_2 . Це найвищий дохід, який може бути одержаний. Коли граничний прибуток вище області KL – фермери організують продаж самостійно [8]. Відповідно до цього умовою належного рівня розвитку потенціалу фермерства має стати організація ефективної системи маркетингу й збуту, що здійснює зв'язок господарства з кінцевими споживачами з метою постійного виявлення нових вимог покупців, які вони пред'являють до якості сільськогосподарської продукції, робіт і послуг [3]. Тобто, основою політики підтримки індивідуальних господарств Вінницької області та країни в цілому має стати гасло «від лану до столу».

8. Диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію

Показник	Рік				
	1996	2000	2005	2010	2013
Ціна на пшеницю, грн/т	168,4	443,8	417,8	1374,2	1299,8
Необхідно реалізувати зерна пшениці для купівлі:					
1 т дизпалива, т	2,8	14	16,75	6	9,2
1 т бензину, т	4,7	9,6	11,5	8,2	11,5
1 т мінеральних добрив (аміачна селітра), т	1,21	2,5	3,2	1,9	2,7

Джерело: Розрахунки автора.

Певну роль у прибутковості господарств регіону відіграє диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію й витратні матеріали (табл. 8). Наприклад, для купівлі 1 т дизпалива виробнику необхідно продати 9,2 т пшениці, а для купівлі 1 т мінеральних добрив – 2,7 т. Якщо проаналізувати динаміку співвідношення росту цін, то помітна чітка невідповідність між темпами їх зростання на сільськогосподарську продукцію і матеріали, які формують основні статті витрат у її собівартості. Як наслідок, по Вінницькій області зі збитками прозвітувало 73 сільгосп-підприємства (15,4%) (в 2012 р. було 65, або 13,1%), в яких сума збитків становила 171 млн грн [5].

Для усунення недоліків у системі аграрного виробництва, насамперед у розвитку індивідуальних господарств, потребує розв'язання ще одна проблема, яка стримує розвиток ефективних господарств – реформування земельних відносин, що вимагає формування реального ринку землі. Недостатньо визнати приватну земельну власність, законодавчо закріпити потенційну можливість її існування – головне, щоб люди усвідомили: власник землі має право використовувати її для ринкових цілей та реалізувати свій інтерес у використанні її як засобу виробництва, об'єкта оренди і, зрештою, торгівлі [3].

Висновки. Сучасний занепад більшості сільських територій Вінниччини можна виправити лише за рахунок розвитку аграрного

сектору. Для цього має бути принципово змінено відношення до сімейного типу господарювання, який є основою аграрного виробництва передових країн, а саме фермерських та особистих селянських господарств. Механізм державної підтримки останніх варто формувати таким чином, щоб господарства населення мали бажання набути статусу реальних суб'єктів економіки (фізичних осіб — підприємців). Також потрібно сприяти механізації сільського господарства, для чого слід забезпечити фермерам можливість купувати необхідну їм сучасну техніку. Також сприяти у створенні закритого виробничого циклу харчових продуктів і дати можливість уникнути зайвих посередницьких схем при русі харчової сировини від господарств до об'єктів переробки й кінцевих споживачів (політика «від лану до столу»). За таких умов індивідуальні господарства зможуть виробляти високоякісну продукцію і забезпечувати людей достойною зарплатою. При цьому варто законодавчо врегулювати діяльність агрохолдингів, землекористування та землевлодіння яких набуло нині домінуючого становища в аграрному секторі.

Сприяння розвитку малотоварних сімейних господарств шляхом їхньої модернізації, повноцінної інтеграції в національну економічну систему й набуття ними рис найкращих світових зразків – це якраз те, що потрібно робити на рівні всієї України, щоб збудувати сильну державу і подолати економічну кризу.

Список використаних джерел

1. *Азізов С.П.* Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах: підруч. для студ. аграр. вузів / С.П. Азізов, П.К.Канінський, В.М.Скупий. – К.: ІАЕ, 2001. – 834 с.
2. *Бородіна О.М.* Яка модель агросектору необхідна Україні / О.М.Бородіна, І.П. Прокопа // Дзеркало тижня. Україна. – 2012. – 19-25 трав. (№ 18). – С. 1- 8.
3. *Липчук В.В.* Фермерські господарства: стан, проблеми та стратегії розвитку : моногр. / В. В. Липчук, Л. Б. Гнатишин, О. М. Кордоба. – Львів : Магнолія-2006, 2010. – 236 с.
4. Статистичний бюлетень “Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2012 рік”// Державна служба статистики України. – К., 2013. – 92 с.
5. Статистичний збірник “Сільське господарство Вінниччини” за 2012 рік //Головне управління статистики у Вінницькій області. – Вінниця, 2013. – 308 с.

6. Статистичний збірник “Фермерські господарства Вінниччини” за 2012 рік // Головне управління статистики у Вінницькій області. – Вінниця, 2013. – 96 с.

7. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наук. доп. / [О.М. Бородіна, В.М. Гець, А.О. Гуторов та ін.]; за ред. В.М. Гейця, О.М. Бородіної, І.В. Прокопи // НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012. – 56 с.

8. De Chen Economic Analysis on Protection of Farmers' Benefits Based on Market of Agricultural Means of Production and Agricultural Products / De Chen, Dongmei Xiangi, Shengping Shi//Asian Agricultural Research 2013,5(11):5-8.

9. The Impact of the Common Agricultural Policy on Romanian Farming Structures. Who are the Winners and who are the Losers? / Jitea, Ionel-Mugurel Pocol, Christina Bianca European Association of Agricultural Economists// 142nd Seminar, May 29-30, 2014, Budapest, Hungary.

Стаття надійшла до редакції 12.08.2014 р.

*

UDS 004.9:631.11.027

*O.M. SHVYDENKO, post-graduate student**
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Prerequisites for the development of mobile marketing in agricultural enterprises

Scientific problem. There appeared a new term in agriculture and agribusiness in recent years called E-agriculture or "Electronic agriculture". This term was first introduced at the World Summit of the Information Society WSIS (2003-2005) and used in the research by FAO in 2006. In this research respondents identified E-agriculture as "an improvement of communication and engagement processes, distribution, access and information exchange in rural development" [14]. Thus E-agriculture is associated with the new subject area that focuses on strengthening of rural development through improved information and communication processes and implies the conceptualization, design, development, evaluation and application of innovative methods of information and communication technologies (ICT) usage in agriculture [14].

One of the elements of E-agriculture is a so-called "mobile agriculture" or mAgri [16], which uses commercial mobile services and mobile applications. In developing markets with a big layer of the agriculture labor force, mAgri is used to deliver information and ser-

vices to small farmers and traders, and that increases their productivity and income. In developed markets with automated processes and smaller layer of workforce mAgri is implemented at higher levels of the value chain, i.e. at the stage of communication with consumers or distributors [2, 3].

Mobile technologies are considered to be an engine that can radically change the situation for small farmers, especially in consulting (extension) and agricultural development. Internet and mobile networks have the potential to provide farmers with agricultural-informational services, which are available, appropriate (timely and customized) and up-to-date. Mobile technologies offer the benefits of electronic access to the client; ensure privacy and the opportunity to provide contactless services at any time / any place [20].

Agricultural producers and farmers in Ukraine should learn from foreign colleagues how to use mobile technologies for agriculture, including mobile marketing, since the introduction of advanced technology facilitates the continued development and improvement of production, which leads to increased efficiency and productivity.

Analysis of recent researches and publications. Unlike foreign scientific literature, which

* Scientific supervisor – V.P. Halushko, doctor of economic sciences, professor, corresponding member of NAAS.

© O.M. Shvydenko, 2014